

УДК 371.121

Ощипок І.М., д.т.н., професор, **Ромашко І.С.**, к.т.н., **Кринська Н.В.** ©
*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького*

ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВУЗІ ТА ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ НИМ

Розглянуто основні етапи виховного процесу та їх вплив на формування особистості студента і майбутнього фахівця.

Ключові слова: *виховання, студент, освіта, особистість.*

Виховний процес безперервний і триває все життя. Змінюється лише кількість і співвідношення тих чи інших чинників. Завданням педагога є спланувати процес виховання як послідовність етапів, знання яких допоможе проводити виховну роботу, передбачивши її зміст і методику здійснення на кожному етапі. Організація процесу виховання особистості студента або колективу групи здійснюється в певній послідовності.

Перший етап. Визначають сукупність рис і властивостей особистості, які слід сформувавши у вихованця, тобто формують ідеал. Коли йдеться про виховання групи, то мають на увазі формування такого колективу, який би за своїми якостями відповідав еталону, виробленому на основі мети виховання, поставленої суспільством перед університетом.

Другий етап. Вивчають індивідуальні особливості вихованця (або колективу), його позитивні риси, недоліки в характері й поведінці, визначають, які риси не сформовано, а які перебувають у стадії зародження. Знання особистості вихованця (колективу), порівняння її з наміченим ідеалом дає змогу спрогнозувати її розвиток. Виходячи з цих даних, можна планувати виховну роботу з вихованцем (колективом). Тому важливо, щоб студент (колектив) знав, що пропонує йому вихователь, приймав цей взірць для наслідування і докладав зусиль для досягнення поставленої мети.

Третій етап. Реалізовується програма виховання, тобто заплановані виховні заходи, що передбачає залучення вихованців до різних видів діяльності, участь в яких сприяє формуванню в них досвіду поведінки відповідно до ідеалу.

Четвертий етап. Спонування студентів до самостійної роботи з розвитку особистості. Коли студент починає займатися самоосвітою і самовихованням, можна вважати, що у вихованні досягнуто четвертого етапу.

На всіх етапах процесу виховання здійснюють педагогічне керівництво, управління цим процесом. Управління процесом виховання — діяльність педагогів, що забезпечує планомірний і цілеспрямований виховний вплив на вихованців. Воно передбачає передусім підбір змісту виховної роботи з урахуванням вимог суспільства до рівня вихованості студентського колективу взагалі й кожного його члена зокрема. Для реалізації змісту виховання потрібні

форми, методи і прийоми виховної роботи, які б імпонували школярам. Усе це допоможе зробити виховний процес цілеспрямованим і систематичним. Суть управління виховним процесом — виявлення виховних можливостей сім'ї, громадських організацій, культурно-освітніх установ, засобів масової інформації для ефективнішого використання їх впливу на студентів. У процесі управління вихованням важливо організувати і спрямовувати колективне та індивідуальне життя й діяльність студентів, створювати умови для збагачення їх власного досвіду. Тому першорядне значення має встановлення гармонійних стосунків між вихованцями і вихователями на демократичних і гуманістичних засадах. Авторитарний стиль педагогів призводить до формування безініціативного виконавця чужої волі, невпевненої у власних силах людини. Інша крайність — відсутність вимогливості та контролю за поведінкою молоді, що сприяє формуванню безвідповідальності, недисциплінованості та інших негативних рис у вихованців.

Важливим в управлінні процесом виховання є формування гуманних взаємин між студентами. Треба не лише навчити молодь бути доброзичливими й гуманними до одногрупників, а й формувати організаторські навички, виховувати вимогливість до товаришів, непримиренність до порушень дисципліни і порядку в університеті та за його межами.

Управління виховним процесом слід спрямовувати на розвиток самостійності, ініціативності студентів. Це можливо за умови, що педагоги націлюють студентів на самостійний пошук цікавих видів діяльності, самостійне забезпечення необхідних для їх здійснення умов. Тому завдання викладацького колективу — допомогти студентам самостійно організувати діяльність в університеті та за її межами. Виховання самостійності, ініціативності студентів не повинно применшувати керівної ролі педагога. Він має залишатися мудрим старшим другом і наставником молоді, але на умовах співпраці з ними.

Управління процесом виховання потребує постійного вивчення результатів виховної роботи, рівня вихованості студентського колективу, виховних можливостей викладачів та батьківської громадськості й коригування змісту і методики виховного процесу з метою їх удосконалення.

За концепцією національного виховання психолого-педагогічний аспект готовності педагога до виховної діяльності поєднує в собі:

— високий рівень національної самосвідомості, знання національної психології та характеру народу, його культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії та сучасного буття;

— втілення типових якостей рідного народу, його духовного, культурного і морального багатства; бездоганне володіння українською мовою;

— високий рівень професійної підготовки, широкий світогляд і наукову ерудицію, духовне багатство та емоційну культуру викладача, прагнення до постійного самовдосконалення;

— повагу до студентської молоді, високу педагогічну культуру в тісному поєднанні з наполегливістю, витримкою, педагогічним тактом;

— досконале володіння дидактичними, організаторськими, комунікативними, перцептивними, сугестивними, науково-пізнавальними здібностями;

— розвиток власної спостережливості, педагогічної уяви, оптимізму, здатність відчувати та позитивно впливати на емоційний стан студентів;

— мистецьке володіння словом, вміння чітко й точно формулювати, а також дохідливо, образно і емоційно передавати власні думки.

Виховання і самовиховання — дві сторони процесу формування особистості. Самовиховання — свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення у себе позитивних рис і подолання негативних.

Самовиховання успішно здійснюється за певних умов. Передусім воно потребує від людини знання самої себе, вміння оцінювати власні позитивні й негативні риси. Щоб збагатити студентів відповідними знаннями і вміннями, проводять цикл бесід про психічну діяльність людини, свідомість, волю, почуття, характер, мотиви поведінки, інтереси, здібності, потреби, темперамент, а також розкривають сутність самовиховання, методи і прийоми роботи над собою. Матеріал для таких бесід можна знайти в багатьох книгах. Важливий аспект самовиховання — логічне мислення, вміння проаналізувати кожен свій вчинок, що сприяє виробленню вимогливості до себе як постійної риси характеру, без якої неможливо досягти успіху в цій справі. Тому педагоги в індивідуальних бесідах і на зборах детально аналізують порушення правил поведінки, їх причини, привчають студентів до самоаналізу.

Самовиховання потребує тривалих вольових зусиль, вміння керувати собою, досягати поставленої мети, не занепадати духом від невдач. Тому слід залучати студентів до видів діяльності, які передбачають зібраність, організованість, відповідальність. Долаючи труднощі, вони загартовують волю, доводять розпочату справу до кінця і таким чином переконуються, що навіть невеликі успіхи роблять їх сильнішими.

Ефективність процесу самовиховання підвищується при наявності ідеалу, до якого прагне студент. Спостереження переконують, що до самовиховання байдужі переважно ті, хто не має життєвої мети, ідеалу. Тому важливо знати ідеали студентів, допомогти сформувати ідеали тим, хто їх не має.

Успішність процесу самовиховання значною мірою залежить від рівня розвитку колективу взагалі. У згуртованому колективі, де панує здорова громадська думка, атмосфера доброзичливості, розвинута взаємовимогливість, самовиховання відбувається, як правило, успішно.

Процес самовиховання тривалий і охоплює кілька етапів.

Перший етап. Педагоги передусім виявляють ставлення учнів до процесу самовиховання, проводячи анкетування за такими запитаннями: Чи займаєшся самовихованням? Що спонукає тебе працювати над собою? Яких головних цілей ти прагнеш досягти самовихованням? Які прийоми використовуєш у роботі над собою? У чому відчуваєш труднощі в цій роботі і як їх долаєш? Якої допомоги потребуєш від дорослих у процесі самовиховання?

На цьому етапі у студентів формують спонукальні мотиви, свідоме ставлення до самовиховання. Насамперед домагаються, щоб вихованець усвідомив, що його доля залежить не лише від виховної роботи університету, а й від самостійної роботи над собою. Він також повинен збагнути, що самовиховання — і його особиста справа, і справа суспільства.

Другий етап починається з появою у студента бажання самовдосконалення. Викладач на цьому етапі повинен допомогти сформуванню ідеалу, до якого слід прагнути, виробити у студента стійке бажання наслідувати його. З'ясувавши відмінність між собою і своїм ідеалом, вихованець бачить, які риси він має виробити для його досягнення, яких недоліків слід позбутися. У процесі самовиховання студент порівнює себе з ідеалом. Оскільки він сам постійно змінюється на краще, ідеал також потребує вдосконалення, збагачення. Ідеал допомагає йому скласти програму самовиховання. На цьому етапі варто обговорити з студентами окремі фрагменти індивідуальних програм самоосвіти та самовиховання видатних осіб.

Третій етап. Студент починає систематично працювати над собою, реалізуючи програму самовиховання. Цей процес здійснюється в різноманітних видах діяльності: навчанні, праці, самообслуговуванні, виконанні громадських доручень, участі в роботі гуртків тощо. Викладач допомагає студентові контролювати результати втілених рішень. Згодом зовнішній контроль педагога чи колективу послаблюється, зростають самостійність та ініціатива самого вихованця.

У процесі організації самовиховання студентів навчають спеціальним прийомам роботи над собою.

Прийом самопереконавання. Його суть полягає в тому, що студентові пропонують у певній конкретній ситуації знайти аргументи і за їх допомогою переконати себе в тому, правильно чи неправильно він вчинив, або в конфліктній ситуації переключити думки на інші теми і справи, які б відвернули його від конфлікту, заспокоїли.

Прийом самонавіювання. Його пропонують використовувати у випадках, коли необхідно подолати в собі страх перед труднощами, невпевненість у власних силах, нерішучість. Самонавіювання передбачає повторення студентом подумки або вголос певних суджень. Наприклад, щоб подолати запальність, можна запропонувати таке судження: «Ненавиджу в собі запальність. Я повинен і можу її позбутися».

Прийом самопідбадьорювання. Він ефективний, коли студент губиться в складних ситуаціях, зневірюється у власних силах та можливостях.

Прийом самозаохочення. Застосовують у випадках, коли студент, долаючи певні труднощі, виконав складне завдання. До них вдаються, коли необхідно подолати негативні риси особистості.

Прийом самопримусу. Допомагає у боротьбі з внутрішньою неорганізованістю, небажанням вчитися чи працювати, з лінощами.

Прийом самоаналізу. Йому належить вирішальна роль у самовихованні. Він передбачає вміння аналізувати свої вчинки, давати їм певну оцінку.

Практичні прийоми. До них, зокрема, належить прийом «крок уперед» — щоденне планування діяльності на наступний день. Доповнює його прийом «оцінювання прожитого дня» — аналіз студентом своїх дій, вчинків та недоліків.

Прийом «правила моєї поведінки». Полягає у дотриманні складених для студента правил поведінки. Привчає до виконання своїх обов'язків.

Прийом самозобов'язання. Передбачає планування студентом роботи над собою на місяць, семестр або рік, залежно від того, які риси особистості він прагне сформулювати чи подолати і в який термін.

Прийом «упізнай себе». Має характер гри: викладач дає неповну характеристику студенту, не називаючи його прізвища, той впізнає себе, а товариші доповнюють цю характеристику.

Прийоми «самохарактеристики» та «взаємохарактеристики». Полягають у тому, що підготовлені таким чином характеристики обговорюються у групі, це привчає студентів до самоаналізу і дає педагогові багатий матеріал для роботи з ними.

«Самовиховання потребує, — писав В. Сухомлинський, — дуже важливого, могутнього стимулу — почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу — доброго слова, поради, ласкавого чи докірливого погляду. Не може бути й мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на «сильне» слово, окрик, примус. За самою суттю своєю самовиховання передбачає віру людини в людину, звертання до честі й гідності людини. Педагогічне керівництво самовихованням — це насамперед відносини між педагогом і вихованцем, пройняті глибокою взаємною вірою в добрі наміри».

Література

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття). - К., 2009.
2. Фіцула М.М. Педагогіка. Посібник. - К., 2001.
3. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу. - Твори: У 7-ми т. - К., 2000.

Summary

Oshchypok I.M., d.eng.s., prof., **Romashko I.S.** Ph.D., **Krynska N.V.**
*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

A PROCESS OF EDUCATION OF STUDENT YOUNG PEOPLE IN INSTITUTE OF HIGHER AND THE MANAGEMENT STAGES OF HIM

*The basic stages of an educate process and their influence on forming of
personality of student and future specialist are considered.*

Keywords: education, student, educate process, personality.